

LIBER AMICORUM A.A. TROUWBORST

Antropologische essays

Redactie:

A. Borsboom

J. Kommers

C. Remie

Sociaal Antropologische Cahiers XXIII
Instituut voor Culturele en Sociale Antropologie
Katholieke Universiteit Nijmegen

Summary (School: When will the ot disappear?)

- Given the nature and multitude of the transactions, for which the ot was being used in the "traditional" situation, one may apply the term 'money' to the ot. The monetary system of the ot was made possible in the Muyu area by the perception of the Muyu that the ot had a mythical origin (a woman had given birth to them) and therefore the existence of new ots was out of the question. Thus the ot remained scarce and retained its value.

- The fact that the ot was a component of the bride price had to do with the utilitarian value of the ot as money. In the old situation this could be inferred from the other goods that made up the bride price, all of which also had a utilitarian value, and from the role of the ot as money in the Muyu culture. The ot as such had no ceremonial value (as defined by Pouwer).

- Around 1955 it became clear that the traditional goods in the bride price were being replaced by imported goods as soon as they lost their utilitarian value, that is to say their use in other contexts; a clear example of this was the stone axe. This justified the prediction that the ot as money would be entirely replaced by government money - and therefore also would be replaced in the bride price - as soon as enough government money would come into circulation in the Muyu area, i.e. that sufficiently more money would flow in than flow out by the purchase of imported goods.

- The situation in the lower Muyu and the Yonggom areas in 1965/66 indicates that the ot could be entirely replaced, also in the bride price, and did not remain a part of it - as a "pre-eminently ceremonial good" (Pouwer) -, after being replaced by government money in all other transactions. This confirms the correctness of the analysis that in the "traditional" situation the ot was part of the bride price because of its utilitarian value.

- The necessary condition of sufficient inflow of government money was met in the period 1962-1965, on the one hand because of the rather large number of civil servants who were paid their salaries in the Muyu area and, on the other, because of the great scarcity of imported goods, so that the money could only be spent on locally produced goods and could not flow out. This was probably also reinforced by the inflow of money from Muyu migrants, among others through the payment of the bride price in government money (Mensvoort, letter 26 July 1988).

- As such, an interesting problem is touched on by Pouwer, in the sense of the question why in some cultures the goods making up the bride price attain a clearly ceremonial character and in other cultures have a clearly utilitarian value. More comparative research into this is desired, especially in a "field of ethnological study" like New Guinea.

February 2004

Translated by Jan Godschalk

Ringkasan (Schoorl: Kapan ot - uang kulit bia di Muyu - akan hilang ?)

- Melihat akan sifat dan jumlah transaksi, untuk mana ot digunakan dalam keadaan "tradisional", ot dapat diterapkan dalam pengertian uang. Sistem uang ot dimungkinkan di wilayah Muyu oleh persepsi dari Muyu bahwa ot tercipta secara mitos dan karena itu sama sekali tidak akan ada ot-ot yang baru. Oleh karena itu ot tetap langka dan dapat mempertahankan nilainya.

- Tentang penggunaan ot sebagai harta maskawin ada hubungannya dengan nilai kemanfaatan dari ot sebagai uang. Hal ini dapat disimpulkan dari benda-benda lain yang diberikan sebagai maskawin, yang kesemuanya juga memiliki nilai-nilai kemanfaatannya, dan dari peranan ot sebagai uang dalam kebudayaan Muyu. Dalam hubungan itu ot tidak memiliki nilai seremonial (sebagaimana didefinisikan oleh Pouwer).

- Dalam keadaan sekitar tahun 1955 jelaslah bahwa benda-benda tradisional yang digunakan sebagai maskawin diganti dengan barang-barang import, sehingga mereka kehilangan nilai kemanfaatannya, ini berarti penggunaannya dalam keadaan-keadaan yang lain. Sebuah contoh yang amat jelas adalah kapak batu, yang telah sama sekali digantikan oleh kapak-kapak besi dalam kehidupan sehari-hari dan karena itu telah sama sekali hilang sebagai harta maskawin. Ini mengesahkan penilaian saya dalam studi saya di tahun 1957 bahwa ot sebagai uang akan diganti sama sekali oleh uang pemerintah - dan karena itu akan hilang sebagai harta maskawin - demi ada cukup uang pemerintah beredar dalam daerah Muyu. Ini berarti bahwa mengalir masuknya lebih banyak uang pemerintah bila dibandingkan dengan uang pemerintah yang mengalir keluar melalui pembelian barang-barang import.

- Keadaan-keadaan di daerah Muyu-Bawah dan daerah Yonggom di tahun 1965/66 menunjukkan bahwa ot dapat digantikan sama sekali, juga sebagai harta maskawin dan di dalamnya tidak - sebagai "benda seremonial yang sangat unggul" (Pouwer) - tetap dipertahankan, setelah digantikan oleh uang pemerintah untuk semua transaksi yang lain. Dengan ini kebenaran dari analisa di tahun 1957 disungguhkan bahwa dalam keadaan "tradisional" ot digunakan sebagai harta maskawin karena nilai kemanfaatannya.

- Keadaan yang mutlak perlu diwujudkan waktu cukup uang pemerintah mengalir masuknya dalam periode tahun 1962-1965, yang di satu pihak tercapai karena gaji-gaji dibayarkan kepada jumlah cukup besar pegawai di daerah Muyu, dan di lain pihak karena langkanya barang-barang import, sehingga uang dibelanjakan di daerah setempat untuk barang-barang lokal, dan tidak mengalir keluar. Ini mungkin diperkuat lagi oleh mengalir masuknya uang pemerintah dari para transmigran Muyu, a.l. melalui pembayaran harta maskawin dalam uang pemerintah (Mensvoort, surat 26-07-1988).

- Tersendiri, Pouwer telah membuka pembicaraan tentang suatu persoalan yang menarik, dalam arti pertanyaan mengapa dalam beberapa kebudayaan harta maskawin memperoleh sifat seremonial yang jelas dan dalam kebudayaan-kebudayaan yang lain memiliki sifat kemanfaatannya. Untuk itu diperlukan penelitian lebih lanjut untuk mengadakan perbandingan, terutama dalam suatu "studi lapangan etnologis" seperti Nieuw-Guinea.

(Diterjemahkan oleh Fred Athaboe)

WANNEER VERDWIJNT DE OT, HET MUYU-SCHELPENGELD?

Over een Papua geldsysteem onder druk van een "modern" ruilmiddel

J.W. SCHOORL

Inleiding

Het Muyu-volk woonde, bij het begin van de Nederlandse penetratie in hun gebied aan het einde van de twintiger jaren, in het heuvelachtige terrein tussen het Centrale Gebergte en de vlakten van de zuidkust van West Nieuw-Guinea (nu Irian Jaya). De westelijke begrenzing van hun woongebied werd gevormd door de Kao-rivier en de oostelijke begrenzing min of meer door de internationale grens met Papua New Guinea, een strook van ongeveer 40 km bij 170 km. In 1956 woonden in de toenmalige onderafdeling Muyu ruim 12.000 Muyu (het totaal aantal inwoners was 17.269). De Muyu-cultuur sluit sterk aan bij culturen van het centrale bergland en heeft m.n. overeenkomsten met de Kapauku-cultuur (o.a. Posposil 1963a). Een belangrijke culturele trek was het uitgebreide handelssysteem waarbij gebruik werd gemaakt van het schelpengebied, de ot, als ruilmiddel (Schoorl 1957). De ot is een kauri-schelp van 2 à 3 cm lang en 1 à 1½ cm breed waarvan het bovenkapje is afgeslepen.

De ot nam in de Muyu-cultuur een belangrijke plaats in. Het was een fel begeerd ruilmiddel dat in vele acties een grote rol speelde. Reeds spoedig na de permanente vestiging van het Nederlands bestuur en de RK-missie in het Muyu-gebied in het midden van de dertiger jaren werd door bestuursambtenaren en missionarissen gemeend dat vele "misstanden" in de Muyu-cultuur zoals wraakmoorden, oorlogen, gedwongen huwelijken, kinder-huwelijken, polygynie, dorpsabsenteïsme en schoolabsenteïsme, direct te maken hadden met de rol van de ot in de Muyu-cultuur. Door verschillende bestuursambtenaren en missionarissen werd dan ook voorgesteld ot af te schaffen en door

"westers" geld te laten vervangen (Schoorl 1954:74-106 en 1957:230-48).

Voorstellen en pogingen daartoe werden door de Muyu-bevolking op duidelijke wijze afgewezen, onder meer door zich te laten onttrekken aan de invloed van missie en bestuur, door zich terug te trekken in hun "boswoningen" of zo nodig weg te trekken naar het Papua New Guinea-gebied, of zelfs door een moord op een agent van politie als vertegenwoordiger van het bestuur (in 1942).

Toen ik in 1954 opdracht kreeg van de toenmalige gouverneur van Nederlands Nieuw-Guinea, dr. J. van Baal, een "bevolkingsonderzoek" te doen in het Muyu-gebied, luidde een van de doelen "gegevens ... te verschaffen over ... (e.) de mogelijkheden tot doorbreking van de heerschappij van het schelpengebied; ...". Een van de aanleidingen voor het geven van deze onderzoeksopdracht was de toen nog bestaande opvatting bij het bestuur en de missie, dat de ot een probleem vormde voor een goede ontwikkeling van het Muyu-gebied.

De conclusie die ik uit mijn onderzoek trok was dat de ot vanzelf zou verdwijnen indien er voldoende "westers" geld in omloop zou komen in het Muyu-gebieden er voldoende gelegenheid zou zijn om dat geld te kunnen omzetten in "westerse" goederen. Deze ~~instelling~~ ^{instelling} berustte op een analyse van het oorspronkelijke systeem van het Muyu-schelpengebied, de wijze waarop de Muyu gebruik maakten van het "westerse" geld en de opinies van Muyu's die een ruime ervaring hadden met het zich bevinden in de situatie van contact tussen twee geldsystemen. In de periode 1954-1956 waren er m.i. voldoende indicaties waar te nemen om deze verwachting te kunnen ondersteunen.

In zijn bespreking van mijn dissertatie stelde Pouwer (1960 no.2:23) echter toch de vraag of deze stelling wel juist was. Het lijkt mij goed zijn argumentatie hier nagenoeg geheel weer te geven:

"Ik betwijfel de juistheid van de uitspraak, dat de ot (schelp) is opgenomen in de huwelijksgift 'om zijn bruikbaarheid, n.l. als geld' (pag. 81). Ofschoon Schoorl terecht opmerkt, dat het gebruik van de ot niet tot de huwelijksgift beperkt blijft maar de ot ook

als ruilmiddel en als betalingsmiddel in tal van andere transacties wordt gebezigd, neemt dit alles niet weg, dat de ot, in zijn -voornaamste - functie van hoofdbestanddeel van de huwelijksgift een ceremonieel waardegoed is. Ook al heeft de ot met het geld gemeen, dat hij homogeen, draagbaar, deelbaar en duurzaam is, zijn ceremoniële functie (huwelijksgift) is strijdig met de typering: geld. Immers, een waardegoed is, indien het voor een belangrijk deel voor ceremoniële dus beperkte doeleinden wordt aangewend, dientengevolgde geen algemeen bruikbaar ruilmiddel voor onverschillig welke transactie, zoals geld wél is. Het is juist deze beperking die de ot voor de huwelijksgift zo uiterst waardevol maakt. De huwelijksgift moet de verwantengroep de garantie schenken dat zij voor een afgestane vrouw met behulp van de voor haar ontvangen huwelijksgift een vervangster kan verkrijgen. Indien nu de huwelijksgift zou bestaan uit goederen die voor alle mogelijke andere doeleinden zouden kunnen worden gebruikt, zou wellicht de bruidnemer niet aan zijn verplichtingen kunnen voldoen, omdat de benodigde goederen voor andere doeleinden zijn besteed. De bovengenoemde garantie zou daarmee vervallen. De noodzaak van garanderen der vrouwenruil is vermoedelijk de voornaamste reden, waarom ook in gebieden zoals het Sentani-meer en Nimboran, die reeds lang intensief in het geldverkeer zijn opgenomen, de belangrijkste traditionele bestanddelen van de huwelijksgift (b.v. kralen, stenen bijlen) zich nog hardnekkig handhaven..... Ik kan daarom het optimisme van Schoorl met betrekking tot de vervanging van de ot door Westers geld niet delen".

Dit artikel is een (ver)laat antwoord op deze kritische opmerkingen van Pouver zowel aan de hand van de indertijd door mij gebruikte argumentatie als aan de hand van de nu beschikbare gegevens over de latere ontwikkelingen in het gebruik van het schelpengeld en het "westers" geld in de Muyu-samenleving.

Bij de analyse van deze problematiek zal noodzakelijk gebruik gemaakt worden van twee zgn. benaderingswijzen, namelijk de meer functionalistische en de meer actie-theoretische. Bij de laatste gaat men uit van het handelend individu, zijn/haar opvattingen en motieven, en bij de eerste probeert de antropoloog op een meer objectiverende, afstandelijke wijze verbanden tussen verschijnselen (activiteiten van individuen) te leggen en de gevolgen daarvan te onderkennen (Schoorl 1988:16-17).

De plaats en betekenis van de ot in de traditionele situatie

Ik meende dat op de ot het begrip geld; zoals gebruikt in westers culturen, toegepast kon worden. Daarbij worden als functies genoemd: het dienen als een ruilmiddel, een waardemeter, en een middel om te sparen. Terwijl als eigenschappen wel worden genoemd: homogeniteit, draagbaarheid, deelbaarheid en duurzaamheid.

De ot speelde in vele acties en transacties in de Muyu-cultuur een belangrijke rol:

- In de huwelijksgift was de ot het voornaamste onderdeel. Er waren ook andere waarde-goederen hierin opgenomen, die ook als sieraden dienden (inam, wam, en yirip¹), sieraden zonder meer (tum, awonbutak en iwimutu), gebruiksgoederen (stenen bijlen: temat en pijlen), en genots-artikelen (varkens en tabak). Tenslotte nog de hoektanden van een hond (mindit) als een soort klein geld. Alle artikelen hadden een nuttigheids-waarde naast de eventuele mogelijkheid als ruilmiddel te dienen. Alleen de ot had een uitsluitende functie van ruilmiddel en voldoet aan de omschrijving van geld. Wel benaderde de mindit de rol van de ot, maar dan als klein geld.² De mindit was echter tevens een onderdeel van een sieraad, nl. de band van hondetanden (meeste snijtanden), de yirip, waarbij het aantal mindit de waarde van de bepaalde (Schoorl 1957:38-9)

- Bij het verhandelen van varkens en varkensvlees. Het fokken van varkens vond plaats om daarmee ots te verkrijgen en niet voor eigen consumptie. Bij deze transacties werden nagenoeg uitsluitend ots gebruikt. Een jong varkentje had de waarde van 1 à 2

ots afhankelijk of het een manlijk of vrouwelijk dier was. Grote varkens konden 30 ots opbrengen.

- Voor de koop en verkoop van alle andere waarde-goederen die ook een rol speelden in de huwelijksgift en van bogen, tabak, trommen, stenen met bovennatuurlijke kracht en honden. Voor deze transacties werden alleen ots gebruikt.

- Bij huurmoorden en oorlogen. Voor het uitoefenen van wraak kon men een of meer moordenaars huren tegen betaling van ots. Vaak werden hieraan nog andere goederen toegevoegd (m.n. inam), maar de ot vormde de hoofdmoot. Bedragen tussen 2 en 36 ots werden vermeld. Bij oorlogen werd op grotere schaal handlangers gehuurd. Maar het ging om hetzelfde principe.

- Voor vergoedingen waarbij het ging om een herstel van verstoorde relaties. In zeer uiteenlopende situaties kon een vergoeding voor ondervonden leed of schade gevraagd worden, met grote variaties in ot-bedragen.

- Bij bepaalde vormen van het toepassen van geneesmethoden werd een ot betaald.

- Als betaling voor het leren van handelingen en formules met bovennatuurlijke kracht.

- Gronden (gewoonlijk sago-tuinen) konden tegen ots en enige andere waarde-goederen verhandeld worden.

- Bij de adoptie van kinderen werd een betaling verricht in ots en enige andere waarde-goederen.

Het was dan ook opvallend dat de waarde-goederen, die een rol speelden in de huwelijksgift, daarnaast ook gebruikt werden voor andere transacties in het dagelijkse leven van de Muyu. Ook daarbij speelde de ot de hoofdrol. Vooral van belang was het gebruik van de ot voor de aankoop van varkensvlees. Toen ik tijdens mijn onderzoek in de muyu-dorpen verbleef kon men dikwijls de verzuchting horen, dat men zo'n trek had in varkensvlees, maar dat men helaas geen ots had om vlees te kopen. Men kon duidelijk het gevoel van begeerte en afgunst bij de (op dat ogenblik) minder bedeelden opmerken. Hetzelfde gold voor het gebruik van de ot voor de aankoop van tabak, hoewel in mindere mate (Schoorl 1957:81).

Op grond van de gegevens moest ik wel tot de conclusie komen dat de ot beantwoordde aan de omschrijving van geld zoals ook voor westerse culturen wordt gebruikt. Ter contrastering kan men

bijvoorbeeld de rol van het vee in Oost Afrika noemen, dat wel een belangrijke rol speelt in de huwelijksgift en een belangrijke indicatie van rijkdom is. Maar volgens Trouwborst (1956:107) hoeft het geen verwondering te wekken dat het vee in Oost Afrika geen monetaire functie heeft. "De afzonderlijke eenheden zijn veel te groot om kleine waardeverschillen tot uitdrukking te brengen, zodat vee noch als waardemeter, noch als ruilmiddel van veel nut kan zijn".

Het bleek ook dat in de Muyu-cultuur de ot ook een betrekkelijk schaars goed bleef. Men zou kunnen veronderstellen dat gezien de waarde van de ot er een toevloed van schelpen zou plaatsvinden. De ot bleef schaars omdat de Muyu zeer kieskeurig was in het accepteren van de schelpen. Het moesten "echte" ots zijn. De echte ots hadden een mytische afstamming, ze waren geboren uit een vrouw en daarna aangevreten door muizen, vleermuizen en koekoeken (Phalangista), waarvan nu nog de kerven in de schelpen zijn te zien. Alleen echte, dat wil zeggen oude, schelpen werden geaccepteerd. Er vond wel valsmunterij plaats - door het opzettelijk "oud" maken van de schelpen - maar niet op grote schaal. Wel werd hierdoor in een zekere "aanmaak" van nieuw geld voorzien. Men kan zo, objectief analyserend, spreken van een geldsysteem dat in de Muyu-cultuur bestond, zonder dat de Muyu zelf dit bewust als een systeem zagen of probeerden te handhaven. Hun visie op de oorsprong van de ot en het daarmee in verband zeer selectief accepteren van de "echte" ots werkte wel zo uit.³

Enerzijds erkent Pouter dat "de ot ook als ruilmiddel en als betalingsmiddel in tal van andere transacties wordt gebezigd", maar anderzijds wil hij het geen geld noemen. Zijn argumentatie is dat de ot als voornaamste functie had te dienen als hoofdbestanddeel van de huwelijksgift en daardoor een ceremonieel waarde-goed was. En dat betekende volgens hem dat zo'n waarde-goed voor beperkte doeleinden zal worden aangewend. Dus kan het "dientengevolge geen algemeen bruikbaar ruilmiddel voor onverschillig welke transactie, zoals geld wel is", zijn. Pouter maakt niet duidelijk waarom bij de door mij genoemde transacties dit "ceremoniële" waarde-goed dan wel gebruikt kon worden, zonder al typisch de functie van geld te krijgen. Bovendien

maakt hij evenmin duidelijk welke transacties er nog overbleven, die in aanmerking zouden komen voor het gebruik van de ot als ruilmiddel c.q. betaalmiddel, om de ot wel als geld te kunnen aanmerken. Het is juist zo opvallend dat er zoveel transacties waren waarbij de ot (of de mindit als het om "kleingeld" gaat) een rol speelde. Dit waren transacties die niet alle direct met de huwelijksgift te maken hadden. Ik kan ook niet andere transacties bedenken, die in de relatiepatronen van de Muyu van belang waren, waarbij de ot niet gebruikt kon worden.

Pouwer gebruikt een soort cirkel-redenering. Daar de ot het belangrijkste waardegoed in de huwelijksgift was, was het een ceremonieel goed, dus kan hij niet algemeen bruikbaar zijn voor transacties, is is het geen geld. Hij voert voor deze "theoretische" redenering geen bewijzen aan vanuit de beschikbare gegevens, dat wil zeggen vanuit mijn beschrijving van de Muyu-cultuur. Zijn redenering steunt gedeeltelijk op gegevens uit andere culturen waarbij blijkt dat, wanneer goederen een rol gaan spelen in de huwelijksgift, zij hun "algemene bruikbaarheid" verliezen. Uit de beschikbare gegevens over de Muyu-culturen blijkt echter dat een dergelijk proces zich niet had voltrokken met de ot. In dat opzicht is de vergelijking met de Kapauku-cultuur meer op zijn plaats. Hierin speelt de kauri-schelp ook de rol van geld volgens Pospisil (1963b:300-27) en vormt dit geld ook het voornaamste onderdeel van de huwelijksgift (o.c.:323-4).

Bovendien gaat Pouwer voorbij aan mijn redenering dat de andere goederen in de huwelijksgift (ook) typisch een nuttigheids-karakter hebben. Deze goederen verliezen evenmin hun "algemene bruikbaarheid" of krijgen een ceremonieel karakter. De stenen bijlen waren en bleven in gebruik als bijl. De tabak werd opgerookt en niet bewaard. De sieraden werden benut als sieraden en niet uitsluitend voor de huwelijksgift nog gebruikt. Mijn redenering was juist andersom dan die van Pouwer: de goederen waren in de huwelijksgift opgenomen daar zij een nuttigheidskarakter droegen. Daar bleek m.n. ook in de situatie van cultuurcontact, waarbij de goederen die geen nuttigheidswaarde meer hadden (o.a. de stenen bijlen) uit de huwelijksgift verdwenen en vervangen

werden door andere goederen met nuttigheidswaarde (o.a. de ijzeren bijl). Daarop kom ik nog terug bij de beschrijving van de situatie van verandering. De enige reden, dat Pouwer de andere waarde-goederen niet in zijn beschouwingen betreft, zou gelegen kunnen zijn in zijn redenering dat de ot het hoofdbestanddeel van de huwelijksgift vormde en daarom een ceremonieel goed (bij uitstek?) zou vormen. Waarom de andere goederen dan niet dat ceremoniële karakter zouden krijgen is niet duidelijk. De analogie van andere culturen wordt hier niet toegepast. Terwijl bijv. in de door hem genoemde Nimboran-cultuur verschillende waarde-goederen uit de huwelijksgift dat ceremoniële karakter bezitten, m.n. de verschillende soorten stenen bijlen en kralen (Anceaux 1957:311-4). Uit eigen waarneming heb ik kunnen zien dat bepaalde stenen bijlen in het Nimboran-gebied, die een rol speelden in de huwelijksgift, geheel geen nuttigheidskarakter hadden, daar zij te klein waren om als "gewone" stenen bijl te kunnen dienen. Zij waren uitsluitend "ceremonieel" goed.

Tenslotte gebruikt Pouwer nog het argument dat de huwelijksgift dient als een garantie om tegen een afgestane vrouw een andere vrouw te kunnen verwerven. Hij volgt hiermee mijn analyse van de betekenis van de huwelijksgift in de Muyu-cultuur (Schoorl 1957:33-7).

"Indien nu de huwelijksgift zou bestaan uit goederen die voor alle mogelijke andere doeleinden zouden kunnen worden gebruikt, zou wellicht de bruidsnemer niet aan zijn verplichtingen kunnen voldoen, omdat de benodigde (waarde- JWS) goederen voor andere doeleinden zijn besteed"

Uit mijn beschrijving van de Muyu-cultuur blijkt wel dat het systeem zo niet werkte. De huwelijksgift werd niet noodzakelijk als geheel (in tact) bewaard voor de volgende vrouwenruil. Het was wel mogelijk dat een pas verworven huwelijksgift voor een dochter gebruikt werd voor het verwerven van een vrouw voor een zoon. Maar dikwijls moest de gift of een belangrijk deel daarvan nog bijeen worden gespaard. Een van de belangrijkste functies van een varkensfeest was juist de mogelijkheid in één keer veel ots bijeen te brengen, die dan m.n. konden dienen voor een huwelijksgift. Degenen die

uitgenodigd werden voor het feest om daar een deel van een varken te kopen behoorden tot de meestal uitgebreide kring van handelsrelaties, waarvan de feestgever eerder een stuk varkensvlees had gekocht. Hij mobiliseerde in één keer zijn handelsrelaties, die hem "schuldig" waren een stuk vlees af te nemen (Schoorl 1957:88-92). Door het feest kreeg men zo op een gegeven moment een concentratie schelpengeld dat anders verspreid was, circulerend in de netwerken van handelsrelaties.

Andere mogelijkheden om de huwelijksgift bijeen te brengen waren de regelmatige verkopen van handelsartikelen: varkensvlees, bijlen, tabak, en bogen; verder kon men al dan niet gedwongen de rol van huurmoordenaar op zich nemen; tenslotte was vooral het (laten) fokken van varkens voor de verkoop zeer belangrijk. In de "moderne" tijd deden zich in dit opzicht nieuwe mogelijkheden voor - daarop kom ik straks terug. Tenslotte wil ik nog noemen de mogelijkheid dat door het lenen van ots (en andere waardegoederen) de huwelijksgift bijeen werd gebracht. Uit de eerder beschreven activiteiten die ots opbrachten kunnen die andere mogelijkheden afgeleid worden. De beschreven wijzen van verzamelen van ots kon plaatsvinden door een vader voor zijn zoon, een oudere broer voor zijn jongere broer of door een man voor het verwerven van een eigen eerste, tweede of derde vrouw.

Uit de beschrijving van het systeem blijkt wel dat het hier niet ging om een huwelijksgift die als geheel bewaard werd en (in tact) doorgegeven voor het verwerven van de vrouw uit een andere lineage. De huwelijksgift bestond uit artikelen die (ook) om andere reden van nut waren en voortdurend circuleerden, tenzij het vlees of tabak was of zij als persoonlijke sieraden verder werden gebruikt. Het waren artikelen met nuttigheidswaarde en niet met ceremoniële waarde, zoals door Pouver gedefinieerd. Het gebeurde dan ook wel dat de huwelijksgift, die ontvangen was voor een uitgehuwde dochter, geheel was "opgegeten" wanneer voor een zoon een vrouw moest worden verworven. Dat betekende dat dan op een van de andere wijzen de huwelijksgift bijeen gebracht moest worden.

Het is een systeem dat alszodanig meer overeenkomt met dat door Hylkema beschreven systeem van de Nalum in het Sterrengebergte, waarvan de

culturen ook een zekere verwantschap vertonen met de Muyu-cultuur. Hylkema (1974:297) schrijft bijvoorbeeld:

"In zekere zin geldt dit voor al de in de bruidsprijs en tegengift vervatte voorwerpen. Wat ontvangen wordt, wordt ook bijna onmiddellijk weer in het gewone handelsverkeer opgenomen of naar bestemming gebruikt".

Het is m.i. duidelijk dat het systeem anders werkte dan door Pouwer op "theoretische" gronden verondersteld. Hij brengt ook geen gegevens naar voren die zijn veronderstelling steunen.

Uit de gegevens die betrekking hebben op de "overgangssituatie" zal temeer blijken dat de betrokken waarde-goederen geen ceremoniële waarde hadden maar een nuttigheidswaarde. Zodra zij die nuttigheidswaarde verloren verdwenen zij uit de huwelijksgiften en werden vervangen door andere ("moderne") goederen, die dan (in de nieuwe situatie) wel een nuttigheidswaarde hadden. Hierbij kan nog opgemerkt worden dat een systeem zoals door Pouwer verondersteld werd in de Muyu-samenleving niet zou kunnen werken. De huwelijken werden door de gezinnen individueel geregeld. Het was dus niet mogelijk dat er een evenwicht bestond tussen het aantal vrouwen dat gehuwd en dat uitgehuwd werd, gezien de verscheidenheid van omvang en samenstelling van de gezinnen. Zelfs als het al een zaak van de grotere eenheden - lineages - zou geweest zijn, dan zou dit om dezelfde reden niet mogelijk geweest zijn. Dit is in wezen hetzelfde bezwaar tegen de eventuele gedachte van een gesloten asymmetrisch of circulerend huwelijkssysteem op basis van het voorkeurs-huwelijk voor moeders broers dochter (Schoorl 1957:34-5).

De ot in situatie van veranderingen door contacten met het "westen"

Zoals in de inleiding reeds vermeld werd al vrij spoedig na de vestiging van de missie (1933) en het bestuur (1935) in het Muyu-gebied de ot als een belangrijke oorzaak gezien van allerlei "bestuursproblemen" (Schoorl 1957:230-3).

In verschillende periodes is overwogen de ot "in te trekken" en te vervangen tegen

gouvernementsgeld. Zowel door bestuursambtenaren als door missionarissen werd deze mogelijkheid met "vooraanstaande" Muyu's, zoals dorpschouffden, besproken. Ook zijn er momenten geweest dat de Muyu, op grond van het optreden van bestuursambtenaren, veronderstelden dat het bestuur de ot zou gaan "intrekken". Dit was met name het geval in de periode eind 1941 tot eind 1942, toen door de bestuursassistent van Ninati een streng regime werd ingevoerd, o.a. door het opleggen van boetes in ots te betalen. Dit leidde tot de moord op een bestuurspolitie-agent in 1942 (o.c.:233-4).

Dit betekende dat de Muyu ertoe gedwongen werden over de mogelijkheden om de ot te vervangen door gouvernementsgeld na te denken. Overigens bracht de contactsituatie op zich reeds hen tot zo'n reflectie. Opmerkelijk was dat een aantal "vooraanstaande" Muyu, die duidelijk met confrontatie van de verschillende culturen te maken kregen, een m.i. scherp inzicht hadden in de situatie. Vrij algemeen was de gedachte dat de jongeren wel de ots wilden doen vervangen door gouvernementsgeld, maar dat de ouderen dat (nog) niet wilden. De reden hiervoor was vooral dat er nog onvoldoende gouvernementsgeld in omloop was, i.c. dat er nog onvoldoende mogelijkheden in het Muyu-gebied waren om dit geld te verwerven (o.c.:234-5). Uitgaande van de percepties van de Muyu zelf (hun "dynamic assessment of the situation" - Maciver 1964:269-363, Schoorl 1975:167-170) meende ik toen te kunnen poneren dat zodra er voldoende gouvernementsgeld in omloop zou komen de Muyu de ot als geld zou vervangen door gouvernementsgeld.

Deze mening werd onderbouwd door de vele indicaties in het waarneembare gedrag van de Muyu die erop duiden dat Muyu inderdaad tot een totale vervanging zouden overgaan zodra de mogelijkheid daartoe bestond.

Ten eerste vond ik daarvoor een aanwijzing in het gedrag ten aanzien van de andere waarde-goederen, die ook een rol speelden in de huwelijksgift.

In 1956 waren de stenen bijlen geheel uit de huwelijksgift verdwenen en vervangen door ijzeren bijlen en kapmessen. De stenen bijlen hadden geen enkele waarde meer en alleen toen bleek dat ik een aantal wilde kopen zocht men in hoeken en gaten,

vaak in verlaten boswoningen, waar men de stenen bijlen gelaten had.

De hondetanden waren bijna geheel uit de circulatie verdwenen. De rol als kleingeld was nagenoeg geheel overgenomen door gouvernementsgeld of gebruiksartikelen van geringe waarde, zoals een doosje lucifers. De hondetanden waren als versiering ook vervangen door geïmporteerde kralen, behalve in enkele noordelijke dorpen. De yirip, de band met hondetanden, kwam nog wel in de huwelijksgift voor, maar in mindere mate dan daarvoor.

Ook andere sieraden, zoals de tum, de iwinutu, de awonbutak en de wam raakten minder in gebruik als sieraden en verdwenen ook steeds meer uit de huwelijksgift.

Bij al deze goederen bleek dat zij niet in de huwelijksgift werden behouden vanwege een eventuele ceremoniële waarde, maar dat hun nuttigheidswaarde als gebruiksartikel of sieraad bepaalden of zij al dan niet in de huwelijksgift waren opgenomen en gehandhaafd bleven of vervangen werden (Schoorl 1957:244).

Ten tweede zag men in toenemende mate het verschijnsel dat bij de Muyu, die zich in sterke mate in de acculturatie-situatie bevonden, een grote neiging aanwezig was om steeds meer over te schakelen van ots op gouvernementsgeld. Dit gold zowel voor het vragen van geld in de huwelijksgift, als gedeeltelijke of gehele vervanging van de ots, maar ook bij verkopen van varkens en varkensvlees en andere goederen, die vroeger uitsluitend tegen ots werden verkocht als belangrijke bronnen voor het verwerven van ots voor de huwelijksgift.

Aan de hand van de gegeven voorbeelden meende ik dan ook de volgende conclusie te mogen trekken: "Deze verschijnselen tonen aan, dat er niet een absolute onvervangbaarheid van de ot is. Ook blijkt dat zodra de Moeijoeër in de westerse geldsfeer geraakt, er geen gehechtheid meer is aan de ot. De opening van de winkel te Mindiptana werkte stimulerend op de begeerte naar geld" (o.c.:245-6).

Op grond van deze verschijnselen meende ik, mede op grond van de analyse van het oorspronkelijke systeem, deze conclusie te mogen trekken: "Wanneer het (gouvernements)geld blijvend het Moejoe-gebied zou binnenkomen en in voldoende hoeveelheid, zou

m.i. de ot geheel door het (gouvernements)geld vervangen worden. De wisselwerking, die ontstaat tussen geld in de huwelijksgift en varkensvlees voor geld, zou dan steeds meer de ot op de achtergrond dringen. Zodra het geld een belangrijker plaats dan de ot zou innemen, zou deze vervanging in een versneld tempo plaatsvinden". o.c.:246). In de critiek van Pouwer wordt niet ingegaan op de argumentatie voor de stelling en wordt alleen naar andere culturen verwezen om het tegendeel te verwachten. We weten echter dat er legio verschillen tussen culturen bestaan.

Recente ontwikkelingen

In de huidige situatie is het moeilijk zo niet onmogelijk om onderzoek te doen in het Muyu-gebied. De meest recente gegevens heb ik kunnen verkrijgen door contacten met missionarissen van de orde van het Heilig Hart, de paters J. Sneekes, A. Vriens en P.V. Mensvoort, die in het Muyu-gebied gewerkt hebben van respectievelijk 1951-1962, 1960-1966 en 1965-1989. In een "Notanda over het Muyu gebied", van juni 1988, schrijft Mensvoort:

"De Ot.

Hij is in de beneden Muyu tamelijk wel verdwenen. Vanaf 1965 kun je zeggen dat hij in de beneden Muyu niet meer in gebruik was. Harta/bruidsschat en ook denda/smartegeld werd daar betaald in gewoon regeringsgeld. Er waren ook echt heel weinig ot meer. Verschillende lui hadden een paar heel goede bewaard als souvernir voor hun kinderen, maar de meeste ots waren verhandeld naar het boven gebied, of geruild met spullen in de grensdorpen van Australisch Nieuw Guinea. De inam (kleine schelpen reeks) is iets meer bewaard als versiering voor dansen etc. maar als betaalmiddel is die ook verdwenen uit de zuid Muyu".⁴

Opmerkelijk was dat men toen ook met het gouvernementsgeld de anotang was een onderdeel van de ketmon, de dans waarmee de gasten van een varkensfeest bij aankomst het feestterrein opkwamen. Bij de anotang draagt de hoofdpersoon een band van fijn gevlochten touwwerk waarop vele ots zijn vastgebonden, de ontnong genoemd. De band wordt over het voorhoofd gedragen met de uiteinden op de rug

*Klanete,
dit*

rug afhankelijk, of indien er zeer veel ots zijn, ook nog om het lichaam geslagen (Schoorl 1957:78). Mensvoort vermeldt in zijn Notanda:

"Het papierengeld is de ot gaan vervangen. Je kreeg toen mensen die op een feest hun hele men (een van touw geknoopt draagnet dat met een band over het voorhoofd op de rug gedragen werd, JWS) vol met papieren geld speldden om hun rijkdom uit te bazuinen, zoals men vroeger wel deed met zijn overvloed aan ots. (Ik heb het persoonlijk altijd ervaren als een soort uitdaging van de grote kayepak - de rijke mensen, JWS - aan de gemeenschap, want in principe doe je zoiets niet als Muyuer.)"

In een brief van 8/8/88 aan mij schrijft de antropoloog Stuart Kirsch, die momenteel onderzoek doet bij de Yonggom, een Muyu groep, die reeds vóór 1962 zich gevestigd had in Papua New Guinea en waarschijnlijk afkomstig is uit dorpen rond Ninati, over het gebruik van de ot:

"The ot have gone out of circulation completely (since 1966 and the establishment of villages on the PNG side of the border), they are not even used in conjunction with cash as in many highlands exchange systems.

Op grond van deze mededelingen zou ik dit artikel kunnen afsluiten met de conclusie dat blijkt dat de ot inderdaad geheel vervangen kon worden door het gouvernementsgeld en dat de ot geen, althans geen duidelijke, ceremoniële betekenis had, in de zin als door Pouwer bedoeld. De plaats van de ot in de huwelijksgift had duidelijk een nuttigheidsfunctie. De ot was een belangrijk ruilmiddel, het had de functie van geld in de Muyu-samenleving. Zodra de ot als ruilmiddel, i.c. geld, verdrongen werd door gouvernementsgeld verviel daarmee ook zijn betekenis in de huwelijksgift en werd daarin ook verdrongen door het gouvernementsgeld.

Toch blijft er een intigerende vraag over, namelijk hoe kon er in de gegeven situatie van de 60er jaren voldoende geld zijn om de ot te kunnen vervangen, althans in het beneden Muyu-gebied en bij de Yonggom? Over de Yonggom heb ik hierover geen gegevens, maar over het Muyu-gebied zijn er immers aanwijzingen dat de economische ontwikkelingen, die begonnen en plaatsvonden in de periode van 1955-1962 tijdens het bestuur van het Nederlandse gouverne-

ment, niet of onvoldoende konden worden doorgezet in de daarop volgende periode. Ondanks de ontwikkelingen in de eerst genoemde periode was er toen nog geen sprake van een volledige vervanging van de ot. Hoe zou men dan kunnen verwachten dat daarna bij een zekere economische stagnatie wel een volledige vervanging kon plaatsvinden? En hoe kan men dan verklaren dat dat inderdaad plaatsvond?

In 1957 maakte ik een schatting van het aantal ots dat in het Muyu-gebied in omloop was en kwam op ongeveer 31.600 ots. Uitgaande van een getaxeerde waarde van de ot in gouvernementsgeld van 3 à 10 gulden kwam ik uit op een bedrag van ongeveer f. 100.000,- tot f. 500.000,- dat nodig zou zijn om de ot in een keer te vervangen. Wel werd erop gewezen dat, wanneer de ot eenmaal op een enigszins belangrijke schaal verdrongen zou worden door gouvernementsgeld, het proces van vervanging versneld zou plaatsvinden en mogelijk minder gouvernementsgeld nodig zou zijn voor de verdringing dan hierboven berekend (Schoorl 1957:246).

In de jaren 1955 en 1956 werden jaarlijks ongeveer f.113.000,- uitgegeven aan lagere ambtenaren en arbeiders in het Muyu-gebied.⁵ Deze inkomsten in het Muyu-gebied verdwenen echter ook weer snel uit het gebied, daar een groot deel hiervan besteed werd aan goederen die in de Chinese toko, die in 1955 werd geopend, werd gekocht. Er bleef zo onvoldoende geld over om in het inheemse ruilsysteem een belangrijke rol te kunnen spelen en daardoor de ot geheel of in belangrijke mate te kunnen verdringen. Over de periode 1958 tot 1962 kreeg ik informatie van drs. H. Kessler, die van 1958 tot 1960, onderafdelingshoofd te Muyu was, van drs. R.C. de Iongh, die deze functie van 1960 tot 1962 vervulde, en van pater J. Sneekes, die pastoor te Mindiptana was van 1951 tot 1962. Hieruit bleek dat, ondanks alle economische activiteiten, die in die periode ontwikkeld werden, er nog geen sprake was van een volledige vervanging van de ot.

In de periode van Kessler werd er veel gedaan aan de aanleg van autowegen waardoor de bevolking geld kon verdienen, terwijl de bouwactiviteiten, die in 1955/6 gestart waren volop werden doorgezet. De totale inkomsten in het Muyu-gebied lagen stellig hoger dan in de voorafgaande jaren. Hierover zijn

echter geen exacte cijfers beschikbaar.⁶ In die periode werd een postspaarbank te Mindiptana geopend waarvan door honderden Muyu gebruikt gemaakt werd om te sparen. Ook bleek toen dat er nog "duizenden" guldens aan vooroorlogs Nederlands Indisch geld door de Muyu bewaard waren en toen, volgens een speciale regeling, alsnog omgezet werden in het toen gangbare gouvernementsgeld. De heer Kessler had de indruk dat de ot wel reeds gedeeltelijk vervangen werd door gouvernementsgeld. Bij rechtszaken bevorderde hij ook dat bij adat-boetes in plaats van ot guldens werd gevraagd in de verhouding van 1 ot = 5 gulden.

De Iongh meldt over "zijn" periode dat de geldinkomsten ook toen op een redelijk hoog niveau lagen, mede door het begin van het Rubber-Wegen Project. Wegen werden aangelegd in aansluiting op de weg Mindiptana-Woropko en rubbertuinen werden langs deze wegen geopend. Voor de aanleg van rubbertuinen werd een voorschot van f. 2000,- uitbetaald. Verder meldt hij:

"Ook de dorpen in het Woropko gebied begonnen aan de geldeconomie te wennen door verkoop van voedsel (pisang en sago) voor de werkers aan de wegen. Deze voedingsproducten namen we mee op de terugweg van Woropko, nadat we de bestuurstoko van goederen (tabak, kleding, etc.) voorzien hadden".

Zijn bestuursperiode liet zich echter indelen in tweeën. Want medio 1961 kwam de Kao-rivier praktisch droog te liggen, waardoor de aanvoer van goederen stagneerde. Bovendien moest het gouvernementsschip daarna gerepareerd worden. De Iongh hierover:

"Zolang de aanvoer van goederen via de Kaorivier ononderbroken was, was er een vrij grote vraag naar geld om westerse goederen te kopen (vnl. tabak, messen, bijlen, kleding, batterijen en flashlights, rijst, vis in blik, etc.). Zoals ik al eerder zei: het grootste effect van deze geldinjecties was op de dorpen rondom Mindiptana en langs de bestaande wegen, hoewel er ook langzamerhand jongelieden uit wat meer afgelegen dorpen hun diensten kwamen aanbieden tegen betaling van geld".

Over de situatie na de problemen met de scheepvaartverbinding schrijft hij:

"De vraag naar westers geld verminderde, de enige Chinese toko in Mindiptana had bijna geen goederen meer en het werd zelfs een probleem om voldoende rijst aangevoerd te krijgen. Gelukkig hadden we enorme voorraden tabak, messen, celana tali (korte katoenen broeken, JWS.),.... waarmee ik de werkers in natura kon betalen. Het werk aan de wegen en de rubberaanplant ging dus gewoon door maar het volume van westers geld ging vrij drastisch omlaag en ik heb sterk het vermoeden dat de ot waarde bleef houden en zelfs gerehabiliteerd werd. Tijdens een (varkens)-feest in Woropko in October 1961 heb ik opgemerkt dat de onderhandelingen en rituele schuldvereffening praktisch helemaal in ot-waarden werden afgedaan. De hoeveelheid westers geld was te verwaarlozen, behalve als ornament op de ruggen van feestvierders gebonden en die zich daardoor aan potlatch⁷ schuldig maakten. Een argument dus voor de grotere ceremoniële waarde van "westers geld", dat uit de roulatie was genomen voor rituele doeleinden".

Met deze laatste argumentatie ben ik het niet eens, daar dit een analogie is van de anotang, die gebruikt werd om de rijkdom aan ots te tonen. Het zou er eerder op duiden dat, ondanks de problemen van aanvoer van "westerse" goederen en daarmee aan uitbetaling van "westers" geld op dat moment, er nog voldoende gouvernementsgeld in omloop was om de anotang met gouvernementsgeld uit te voeren en hieraan ook grote betekenis werd gehecht.

Overigens was de ot nog zeker niet vervangen door gouvernementsgeld in die periode, zoals blijkt uit het verdere verslag van De Iongh:

"Bovendien was de ot in mijn tijd nog een noodzakelijk ingrediënt in de bruidsprijs en bruidsgift. Ik herinner me ook nog dat verscheidene perkara's (rechtszaken, JWS), waarbij schadevergoeding in westers geld was betaald, uiteindelijk weer op mijn tafel (als inheems rechter, JWS.) terecht kwamen omdat de schuldeisers de schuld of boete wel in westers geld betaald hadden, maar dat deze vereffening geen (adat)rechtelijke waarde of gevolgen had gehad. Vaak leidde dat tot een nieuw delict of

een nieuwe civielrechtelijke vordering, waarbij de ot uiteindelijk een rol moest spelen om het dispuut 'voorgoed' uit de wereld te helpen. Toen ik vertrok uit de Moejoe was het ook uiterst moeilijk om ots..... te kopen. Zoals je gemerkt hebt heb ik heel sterk de indruk dat bij gebrek aan een adequate westerse consumenten economie er ook minder behoefte was aan westers geld en de traditionele 'munt' zijn functie als ruilmiddel bleef behouden. Zeker wanneer een Indonesische Rupiah (vooral in de periode 1963-1966) bijna dagelijks aan koopkracht verliest en geïmporteerde goederen ijzingwekkend duur en schaars worden".

De redeneringen en verwachtingen van De Jongh zijn hetzelfde als door mij gevolgd: voor een volledige vervanging van de ot is voldoende inkomen nodig en voldoende mogelijkheden die te besteden aan "import"goederen. De ontwikkelingen die Mensvoort beschrijft zijn dan ook verrassend. De vraag is dus hoe kan men dat verklaren. Bij het lezen van de Notanda van Mensvoort was ik zo in de genoemde redenering gevangen dat ik een bepaalde passage, waarin m.i. de mogelijke verklaring ligt besloten, onvoldoende tot mij door liet dringen. Deze luidt:

"Omdat er echter in 1965, 1966 en 1967 voor geld niets te koop was en de ambtenaren wel elke maand geld kregen, was men bereid steeds meer geld te besteden aan varkensvlees en bruidsschat, men kon niets anders doen met het geld. In die jaren liepen toen de prijs van varkensvlees en bruidsschat ontstellend op. Het toppunt was in 1967/68 de dochter van Jong uit Tembutkim, daarvoor betaalde Petrus (de kale kop) uit Konjontetput 12.000 Irian Barat rupiah⁸ als bruidsschat (reken dit maar eens om in ots en inam van 5 resp. 15 IB rupiah). Ik leg hier verband met het feit dat voor het geld toen niets te krijgen was. Post hoc, propter hoc? Ik zou het niet graag als wetenschappelijk argument gebruiken. In feite viel dit gebeuren wel samen".

Ondanks de voorzichtigheid van Mensvoort zou ik zijn suggestie hier toch willen volgen. Door het voortduren van de instroom van gouvernementsgeld,

terwijl de uitstroom steeds meer beperkt werd door de schaarste aan importgoederen, vond er een accumulatie van gouvernementsgeld in het Muyu-gebied plaats. In tegenstelling tot de eerdere situaties was er in de situatie na 1962 in toenemende mate sprake van voldoende gouvernementsgeld om de ot te kunnen vervangen. Dat dit ook gebeurde had te maken met reeds eerdere ontwikkelingen waarbij er bij de Muyu-bevolking reeds een bereidheid was ontstaan om op gouvernementsgeld over te schakelen. Hoe het proces zich precies voltrokken heeft en in welke periode kan Mensvoort niet mededelen. Toen hij in 1965 in het Muyu-gebied arriveerde had het proces zich in het beneden Muyu-gebied reeds voltrokken. Het moest tussen 1962 en 1965 hebben plaatsgevonden.

Conclusies

- Gezien de aard en de veelheid van transacties, waarvoor de ot in de "traditionele" situatie werd gebruikt, kan men op de ot het begrip geld toepassen. Het ot-geldsysteem werd in het Muyu-gebied mogelijk gemaakt door de perceptie van de Muyu dat de ot op mytische wijze was ontstaan en daardoor er geen sprake van nieuwe ots kon zijn. De ot bleef daardoor schaars en behield zijn waarde.

- Het voorkomen van de ot in de huwelijksgift had te maken met de nuttigheidswaarde van de ot als geld. Dit kon in de oude situatie afgeleid worden uit de overige artikelen van de huwelijksgift, die alle ook een nuttigheidswaarde hadden, en uit de rol van de ot als geld in de Muyu-cultuur. De ot had als zodanig geen ceremoniële waarde (zoals door Pouwer gedefinieerd).

- In de situatie rond 1955 was het duidelijk dat de traditionele goederen in de huwelijksgift werden vervangen door importgoederen, zodra zij hun nuttigheids-waarde - dat wil zeggen hun gebruik in andere situaties - verloren, waarvan de stenen bijl een sprekend voorbeeld was. Dit wettigde de "voorspelling" dat de ot als geld geheel zou worden vervangen door gouvernementsgeld - en daardoor ook in de huwelijksgift zou worden vervangen - zodra er voldoende gouvernementsgeld in omloop zou komen in het Muyu-gebied, dat wil zeggen dat er in voldoende mate meer geld in zou stromen dan er door aankoop van importgoederen zou uitstromen.

- De situaties in het beneden Muyu-gebied en het gebied van de Yonggom in 1965/66 tonen aan dat de ot geheel vervangen kon worden, ook in de huwelijksgift en daarin niet als "ceremonieel" goed - bij uitstek - bleef gehandhaafd, na vervanging door gouvernementsgeld voor alle andere transacties. Hiermee wordt de juistheid van de analyse bevestigd dat in de "traditionele" situatie de ot in de huwelijksgift voorkwam vanwege zijn nuttigheidswaarde.

- De noodzakelijke situatie van voldoende instroom van gouvernementsgeld werd in de periode 1962-1965 bereikt door enerzijds het groot aantal ambtenaren dat hun salaris in het Muyu-gebied uitbetaald kreeg en anderzijds de grote schaarste aan importgoederen, waardoor het geld alleen lokaal besteed kon worden. Dit werd waarschijnlijk nog versterkt door de instroom van geld van Muyu-migranten, o.a. via de betaling van de huwelijksgift in gouvernementsgeld (Mensvoort, brief 26-07-1988).

- Op zich wordt door Pouwer een interessante problematiek aangesneden, in de zin van de vraagstelling waarom in sommige culturen de goederen van de huwelijksgift een duidelijk ceremonieel karakter krijgen en in andere culturen een duidelijk nuttigheidskarakter hebben. Nader vergelijkend onderzoek is daarvoor gewenst, m.n. in een "ethnologisch studieveld" als Nieuw Guinea.

NOTEN

1. In deze noot worden de verschillende inheemse namen voor voorwerpen in de huwelijksgift verklaard: Inam: een band met kleine schelpjes die lijken op de ot, ook in de bewerking, maar slechts 1 à 1½ cm lang zijn. De banden worden aaneen genaaid, soms 7 of meer naast elkaar, en dienen als voorhoofdversiering. De inam van ongeveer 30 à 40 cm lengte is 2 à 3 ots waard.
Wam: een grote, platte, witte schelp, waarvan de randen bijgeslepen zijn. De waarde was afhankelijk van de grootte en kon tussen de 3 en 24 ots liggen. De wam werd als versiering met een koord om de nek gehangen en zo op de borst gedragen.
Yirip: een smalle band waarop doorboorde snijtanden van honden zijn bevestigd. Daarnaast zijn er een aantal hoektanden, mindit, op deze band aangebracht, die de waarde van de band bepalen. 4 hoektanden zijn ongeveer 1 ot waard. De prijs van een hond is dan ook 1 ot. De waarde van een yirip kon variëren tussen 2 en 6 ots. De yirip wordt door mannen bij feesten als versiering gedragen om er de peniskoker (als feestversiering in plaats van de penisdop) mee te bevestigen over de dijen.
Tum: een wit stenen staafje, dat als versiering door het tussenschot van de neus wordt gestoken.
Iwimutu: de klauw van een bepaald soort roofvogel; deze worden in de gaatjes gestoken, die in de bovenkant van de neus gemaakt zijn.
Awonbutak: halsketting van varkenstanden, met waarde van 1 à 2 ots.
2. De mindit werd voor de volgende artikelen gebruikt: pijlen voor vogels, varkens en vissen (1 mindit per stuk); paradijsvogelhuiden (1 à 2 mindit); penisdop (1) en peniskoker (2); draagnetten (1 à 2); sagotassen (1); kenarinoten per pakje (1); riet voor vrouwenrokjes per bundel (1); en stenen staafjes als neussieraad - tum - (2).
3. In de Kapauku-cultuur was de aanmaak van nieuw kauri-schelpen geld een bestaande en algemeen

bekende praktijk. De waarde van de schelpen werd daar gehandhaafd door grotere waarde toe te kennen aan oudere en duidelijk veel gebruikte schelpen (Pospisil 1963b:301-4).

4. Mensvoort verstaat onder de beneden Muyu het volgende:

"Als ik over de beneden Muyu praat loopt de grens: Ninati, Kawangtet, Kanggim, Womani (Yiptem) en Kakuna. Jononggo, Ogempaka, Kanggewot en Upecetko (denk ik) dat die erbij horen, maar ik heb minder ervaring in die dorpen. Woropko was denk ik duidelijk een grensgeval, evenals Jibi, Komera en Kimki".

En tot de boven Muyu rekend hij:

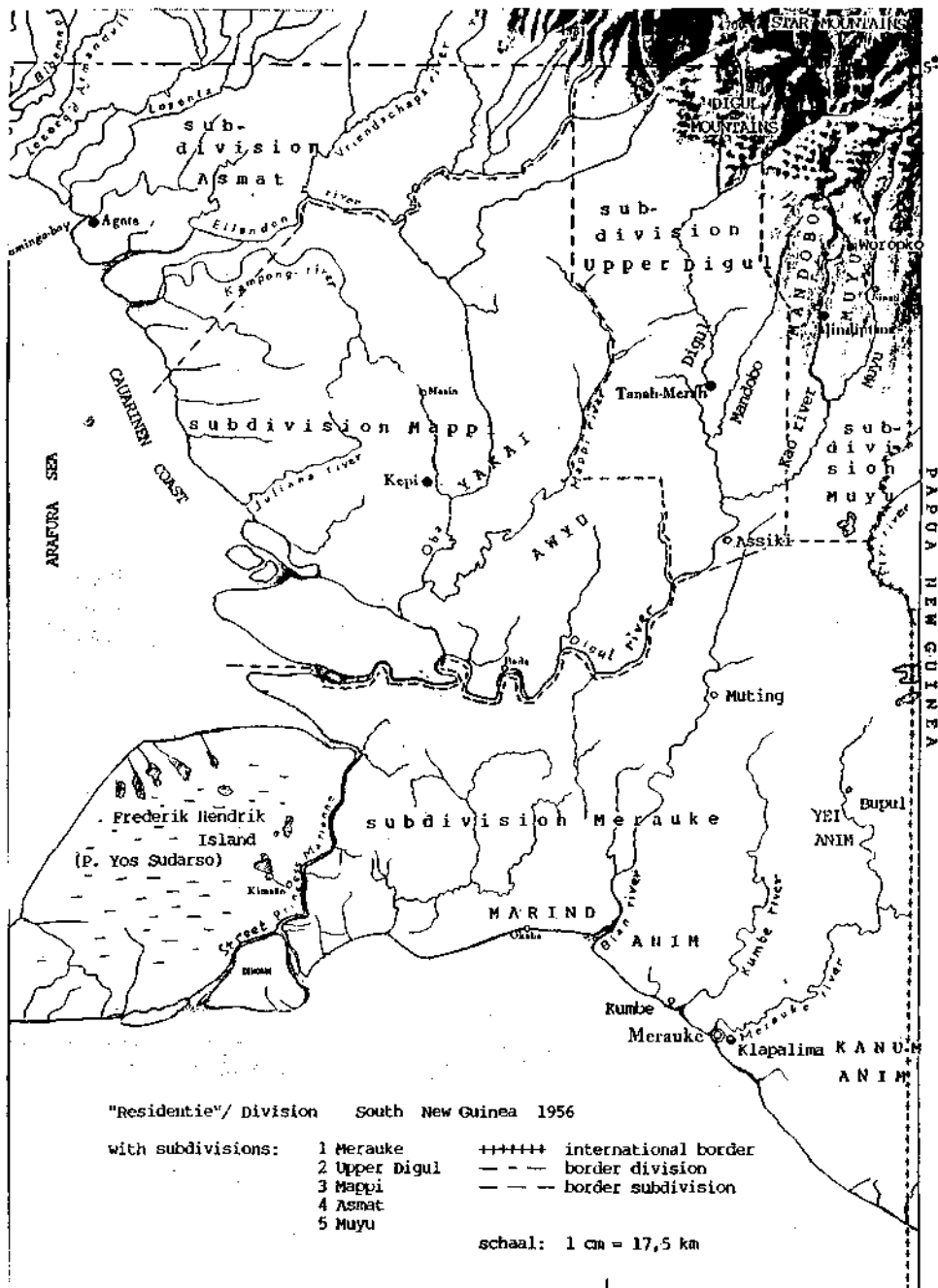
"Opka, Inggimbit, Anggutbim, Tome, Mokpit, Wamko, Monggubun, Tumutu, Warumgi, Uggaram, Sawetbon, Kopko, Ihyan, Walikubun en Katambon".

5. "In 1955 werd aan lonen bij bouwwerkzaamheden, dragerslonen, opkoop materialen, en opkoop voedsel in totaal door missie en gouvernement betaald f. 46.307,56. Het totaal aan uitgekeerde toelagen aan gezinnen van arbeiders bij de oliemaatschappij kan op f. 12.000,- geschat worden. Aan lonen voor agenten van politie, personeel bij bestuur en gezondheidsdienst, en onderwijzers werd f. 54.630,62 betaald. Voor 1956 liggen deze bedragen ongeveer op gelijk niveau". (Schoorl 1957:247)
6. De memorie van overgave, die de heer Kessler geschreven heeft, was niet in het Rijks Archief in Den Haag aanwezig. Zijn eigen exemplaar is verloren gegaan.
7. Er is hier geen sprake van potlach in de zin van vernietiging van goederen. Het gaat meer om een demonstratief vertoon van een grote rijkdom aan geld op een bepaald moment.
8. In begin 1963 werd de Nederlands Nieuw-Guinea gulden vervangen door de Irian Barat rupiah met dezelfde officiële waarde. In 1965/66 werd de IB rupiah gelijkgesteld met 20 Indonesische rupiah, nadat de oude Indonesische rupiah was vervangen

door de nieuwe in de verhouding 1000 op 1. In 1969/70 werd de IB rupiah geheel afgeschaft en vervangen door de Indonesische rupiah. (Mededeling van Mensvoort in zijn brief van 26-07-1988.)

BIBLIOGRAFIE

- Anceaux, J.C., 1957, Nimboranse Notities, Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde, deel 113, 4e afl. p. 305-23.
- Hylkema, S., 1974, Mannen in het draagnet - Mens- en wereldbeeld van de Nalum (Sterrengebergte), Verhandelingen KITLV 67, 's-Gravenhage: Nijhoff.
- Mensvoort, P.V., 1988, Notanda over het Muyu gebied, Merauke: getypt manuscript.
- Pospisil, L., 1963a, The Kapauku Papuans of West Guinea, New York: Holt, Rinehart and Winston.
- , 1963, Kapauku Papuan Economy, Yale University Publications in Anthropology no. 17, New Haven: Dep. of Anthropology Yale University.
- Pouwer, J., 1960, 'Cultuurverandering en bevolkingspolitiek in Nieuw Guinea', Nederlands Nieuw-Guinea 8e jrg. no. 1 p. 22-4 en 8e jrg. no. 2 p. 20-3.
- Schoorl, J.W., 1954, Rapport van het Bevolkingsonderzoek in het Moejoe-gebied, Hollandia: Kantoor voor Bevolkingszaken, in Alg. Rijks Archief (ARA).
- , 1957, Kultuur en kultuurveranderingen in het Moejoe-gebied, Den Haag: Voorhoeve.
- , 1975, 'Salvation movements among the Muyu-Papuans of West-Irian', in: W.E.A. van Beek and J.H. Scherer eds. Explorations in the Anthropology of Religion - Essays in Honour of Jan van Baal, p. 167-89, Verhandelingen KITLV 74, The Hague: Martinus Nijhoff.
- , 1988, Terugzien in verwondering en vooruitzien in verwondering - 25 jaar ontwikkelingssociologie/antropologie, Amsterdam Universiteit
- Trouwborst, A.A., 1956, Vee als voorwerp van rijkdom in Oost Afrika, 's-Gravenhage: Excelsior.

140°